

پیامدهای اقتصادی توسعه فعالیت‌های گردشگری روستایی در شهرستان بندر انزلی

مورد: دهستان لیچارکی حسن رود

سیدحسن مطیعی لنگرودی؛ استاد و عضو هیئت علمی گروه جغرافیای روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
زهرا کاتب ازگمی*؛ کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۳/۲۵

دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۱۱/۲

چکیده

با توجه به محدود بودن فعالیت‌ها و ناچیز بودن درآمد حاصل از مشاغل روستایی، توسعه گردشگری می‌تواند با به وجود آوردن مشاغل مختلف در نواحی روستایی، ضعف درآمد در این فضاهای زیستی را بر طرف نموده و زمینه‌های کسب درآمد بیشتر را فراهم نماید. در دهستان لیچارکی به دلیل ساحلی بودن منطقه و ایجاد جاذبه‌های تجاری و تفریحی، نظام معیشتی نواحی روستایی در حال تغییر است؛ به طوری که تعداد شاغلان در بخش‌های مختلف گردشگری و خدماتی رو به رشد است. هدف تحقیق، بررسی اثرات توسعه گردشگری بر رونق اقتصاد دهستان لیچارکی حسن رود بوده است. روش انجام تحقیق توصیفی - تحلیلی با تأکید بر مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی است. با توجه به گستردگی حجم جامعه آماری، از روش نمونه‌گیری کوکران برای تعیین حجم نمونه‌ها استفاده گردید، بر این اساس از بین ۲۱۵۵ خانوار و ۸۶۲۸ نفر جمعیت روستا تعداد ۳۲۸ نفر از سرپرستان خانوار به عنوان نمونه تحقیق انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفت. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری پارامتری پیرسون، آزمون T مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج حاکی از آن است که گردشگری در دهستان لیچارکی حسن رود منجر به رونق اقتصادی شده است؛ به طوری که توسعه گردشگری موجب تغییر ساختار شغلی از بخش کشاورزی (۲۳/۵ درصد) به بخش خدمات و گردشگری (۶۳/۴ درصد) شده است. همچنین، افزایش اشتغال در بخش خدمات، افزایش درآمد ساکنان روستایی و کاهش فقر از دیگر پیامدهای اقتصادی توسعه گردشگری در دهستان لیچارکی حسن رود بوده است.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، توسعه روستایی، دهستان لیچارکی حسن رود، بندر انزلی.

* Zahra.kateb@yahoo.com

(۱) مقدمه

در شرایطی که قرن بیستم به پایان رسیده است، هنوز توسعه روستایی با مسائل و چالش‌های متعددی مواجه است. زیرا راهبردهای گذشته در زمینه توسعه روستایی موفقیت آمیز نبوده و نتوانسته است مسائلی همچون فقر، اشتغال، بهداشت و امنیت غذایی را تأمین کند. این مسئله باعث شده تا در سال‌های اخیر، نظریه پردازان، برنامه‌ریزان و مجریان حکومتی درصدد برآیند با ارائه راهبردها و راهکارهای جدید در زمینه توسعه روستایی، از معضلات و مسائلی که این نواحی گریبان‌گیر آن هستند، بکاهند. یکی از راهبردهای اخیر که در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته و حتی در برخی از کشورهای جهان به اجرا درآمده است و نتایج مثبتی هم به همراه داشته، توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی است (صیدالی و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۰).

توسعه گردشگری روستایی راهبردی برای رسیدن به توسعه روستایی است (مطیعی لنگرودی و حیدری، ۱۳۹۱: ۲۰). از گردشگری روستایی به عنوان عاملی کارآمد برای بازسازی و توسعه اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی یاد شده است؛ به طوری که طی سال‌های اخیر در سراسر اروپا برای رفع چالش‌های اقتصادی و اجتماعی روستاهایی که با کاهش فعالیت‌های سنتی کشاورزی مواجه است، گردشگری در کانون توجه قرار گرفته است (Sharpley, 2002: 256) و به عنوان عنصری اساسی و یکی از راه‌های نجات روستاها از فقر، مشکلات اجتماعی و اقتصادی و مهاجرت به‌شمار می‌رود (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۰). گردشگری روستایی می‌تواند نقش مهمی در متنوع‌سازی اقتصاد جوامع روستایی داشته باشد، ایجاد فرصت‌های شغلی متعدد در کنار فعالیت‌های کشاورزی و سایر فعالیت‌های روستایی (Start, 2010: 12)، افزایش درآمد روستاییان، رضایت متقابل روستاییان، مشارکت مردمی و کاهش تفاوت‌های درآمدی بین روستاییان و شهرنشینان، کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها و کم کردن مشکلات و مسائل شهرهای بزرگ شود (رضوانی، ۱۳۸۷).

در این بین موقعیت جغرافیایی بعضی از روستاها، این امکان را فراهم ساخته تا در کنار کارکردهای اصلی خود، فعالیت‌های دیگری را هم تجربه نمایند تا از این رهیافت بتوانند موجب بهبود وضعیت اقتصادی و رفاهی جمعیت شاغل در منطقه شود. در نواحی شمالی ایران به دلیل وجود مناظر بکر و سرسبز و همچنین در کنار هم قرار گرفتن چند اکوسیستم کوه، جنگل و دریا، حجم زیادی از گردشگران برای گذران اوقات فراغت به این مناطق سفر نمایند که هرگونه اقدامات می‌تواند موقعیت زیست-محیطی و اقتصادی حوزه را که به فعالیت‌های کشاورزی، خدماتی و فعالیت‌های گردشگری وابسته است، تحت تأثیر قرار دهد. با توجه به موقعیت طبیعی شهرستان بندر انزلی که برای گردشگری در نوع خود بی‌نظیر است و با داشتن آب و هوای معتدل، سواحل و تالاب با چشم‌اندازهای زیبا و نیز داشتن راه‌های ارتباطی مناسب که موجب جذب گردشگران در طی دهه‌های اخیر به ویژه در طی ده سال گذشته، جهت خرید

زمین برای ایجاد خانه‌های دوم و سازندگان هتل‌ها و مجتمع‌های تفریحی شده است و شرایط فروش زمین‌های زراعی و باغی را برای جامعه محلی فراهم آورده است. روستاهای واقع در دهستان لیچارکی حسن‌رود نیز با قرار گرفتن در امتداد ساحل از نظر گردشگری حائز اهمیت هستند؛ به طوری که بسیاری از گردشگران برای دسترسی به ساحل زیبا برای لذت بردن از آن وارد این دهستان می‌شوند که اثرات بسیاری بر حیات اقتصادی و اجتماعی روستاییان بر جای می‌گذارد. گردشگری با تحت تأثیر قرار دادن فضای اقتصادی دهستان لیچارکی حسن‌رود موجب تغییراتی در نظام معیشتی و کارکرد سکونتگاه‌های روستایی شده است. نکته مهمی که باید مورد توجه قرار گیرد، آثار اقتصادی و پیامدهای مثبت و منفی حاصل از توسعه گردشگری است که بایستی در این زمینه پژوهش صحیحی انجام شود، زیرا توسعه گردشگری در حال تبدیل کردن کارکرد اقتصادی- تولیدی این روستاها به کارکردهای متفاوت است؛ از این رو، فعالیت‌های اقتصادی‌ای را که در بخش اول، یعنی کشاورزی صورت می‌گیرد، به فعالیت‌های بخش سوم یعنی خدمات سوق داده است. این پژوهش در پی پاسخگویی به این سوال است که توسعه گردشگری در دهستان لیچارکی حسن‌رود چه تأثیراتی در اقتصاد دهستان داشته است؟

۲) مبانی نظری

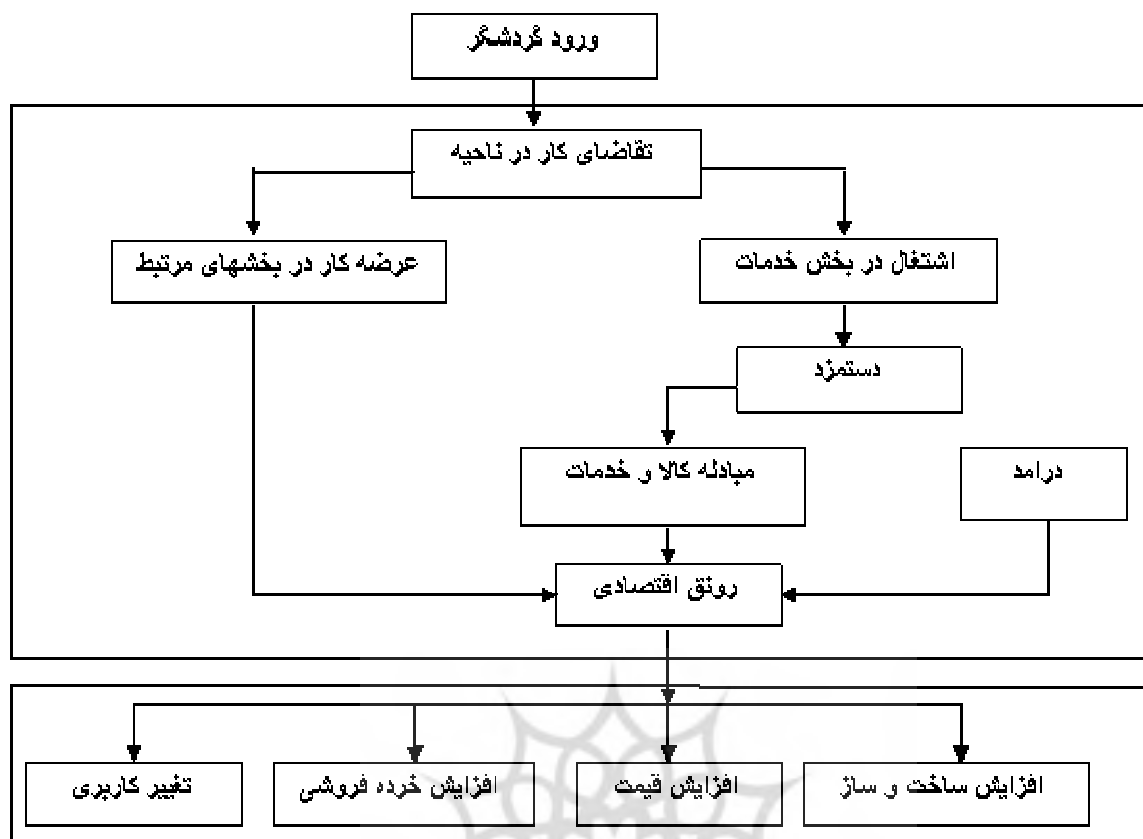
انواع مختلفی از تأثیرات گردشگری وجود دارد که به طور کلی می‌توان آنها را به پیامدها و تأثیرات اقتصادی، اجتماعی و محیطی تقسیم کرد (Byrd, 2009: 693)؛ پژوهش‌ها و تحقیقات زیادی در مورد سهم گردشگری در رشد اقتصادی صورت پذیرفته و بر آن تأکید شده است. نتایج توصیه‌های علمی و برنامه‌ریزی در خور اعتنا در مورد استفاده از توسعه گردشگری نیز به عنوان ابزاری برای تحریک اقتصادی نواحی ارائه گردیده است (Park, 2009: 905).

هم اکنون گردشگری به عنوان بزرگترین فعالیت جهان، بانی شغل برای هزاران نفر است که به تنهایی ۱۱/۷ درصد تولید ناخالص ملی را تشکیل می‌دهد (Narasaiah, 2007: 4). به عقیده بسیاری از محققان، گردشگری در مقایسه با دیگر بخش‌های اقتصادی مزایای بسیاری دارد که آن را به ابزاری مؤثر برای از بین بردن فقر تبدیل می‌کند (Ashley and Godwin, 2001: 11). طی دهه‌های اخیر بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی روستاها دچار افول شدید شده و سطح درآمد و اشتغال در فعالیت‌های کشاورزی سنتی، به ویژه درآمد سرانه روستاییان تا کمتر از میزان متوسطه درآمد سرانه کشور کاهش یافته است. از سوی دیگر، افزایش نرخ بیکاری و در نتیجه خروج نسل جوان و افراد دارای تحصیلات بالاتر از روستاها، بافت و ساختار نواحی روستایی را به مخاطره انداخته است (مطیعی لنگرودی، ۱۳۹۰: ۳۵۷)؛ به طوری که امروزه بخش کشاورزی به تنه‌ی قادر به ایجاد تعادل در شاخص‌های اقتصادی روستاها و جمعیت این مناطق نبوده و لزوم پرداختن به فعالیت‌های غیرکشاورزی و جستجوی شیوه‌های جدید معیشت با اتکاء به منابع درونی

روستاها بیش از پیش احساس می‌شود، توسعه گردشگری روستایی یکی از راهکارهای لازم برای رسیدن به توسعه روستایی است (مطیعی لنگرودی و حیدری، ۱۳۹۱: ۲۰).

وابستگی فزاینده به گردشگری روستایی و حمایت از آن، بر اساس امتیازاتی است که این نوع گردشگری به صورت بالقوه در نواحی روستایی به همراه دارد، به گونه‌ای که بخش گردشگری روستایی در جایگاهی ارزشمند و رو به رشد در بازار گردشگری قرار دارد و برای فعالیت اقتصادی در روستاها درآمد قابل ملاحظه‌ای به همراه خواهد داشت. از جمله اثرات مثبت اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی می‌توان به افزایش ضریب تکاثری، ایجاد اشتغال و درآمد، کمک به فراهم شدن خدمات زیربنایی، تشویق و توسعه سایر بخش‌های اقتصادی و تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصاد روستایی اشاره کرد (Batler: 29; et al, 1998).

در هر ناحیه با توسعه گزینه‌های اقتصادی جدید ساختار اقتصادی ناحیه مورد نظر تحت تأثیر آن فعالیت اقتصادی جدید قرار خواهد گرفت (Deler, 2003:22). گردشگری روستایی در کنار فعالیت‌های روستایی مثل کشاورزی تأثیر مطلوبی در توسعه روستایی داشته و روستاها از اتکای محض به فعالیت‌های بخش اول (کشاورزی) و دریافت بخش ناچیزی از منافع اقتصادی رها کرده و موجب افزایش راه‌های درآمدی به واسطه ورود گردشگر از طریق گسترش فعالیت‌های خدماتی و ارائه خدمات به گردشگران می‌شود (Fletcher 2003:6) و مهم‌ترین فرصت در جهت تنوع بخشیدن به اقتصاد محلی است که موجب بالا رفتن سطح زندگی و ایجاد اشتغال برای مردم محلی و حتی زنان می‌شود (Roe et al, 2004:13). بدین‌سان، گردشگری می‌تواند امیدهایی را برای کاهش فقر در مناطق روستایی فراهم آورد و عاملی برای جلوگیری از مهاجرت‌ها از روستا به شهر باشد و امکان جمعیت‌پذیری روستاها را افزایش دهد (فرجی سبکبار و دیگران، ۱۳۹۱: ۲) و به کمتر شدن شکاف درآمدی بین شهرها و روستاها کمک کند که این خود یکی از اهداف گردشگری روستایی است (تقی زاده انصاری، ۱۳۸۳: ۲۵).

شکل شماره (۱): تأثیرات ورود گردشگر بر ساختار کالبدی نواحی روستایی

مأخذ: بر گرفته از مدل Stevenc. Deller, 2003

اثرات اقتصادی گردشگری روستایی، حوزه‌ای پر بار برای تحقیقات در میان طیفی از دانشمندان علوم اجتماعی بوده است که غالباً بر نقش گردشگری در مقام یک نوشدارو برای حل تمام بیماری‌های اقتصادی و اجتماعی روستایی، یا تأیید و یا آن را به چالش کشیده‌اند (Hall and Page, 2002: 25). در زمینه گردشگری و گردشگری روستایی در دهه‌های اخیر به ویژه از دهه ۱۹۸۰ میلادی، پژوهش‌های متعددی در قالب، کتاب، مقاله و طرح‌های پژوهشی در ایران و جهان انجام گردیده است که با توجه به گسترش روز افزون گردشگری روستایی و جایگاه آن در اقتصاد ملی و جهانی، در قرن بیست و یکم روند پژوهش در این حوزه رو به پیشرفت است. خلاصه‌ای از پژوهش‌های انجام شده در حوزه تحقیق به شرح جدول شماره (۱) بوده است.

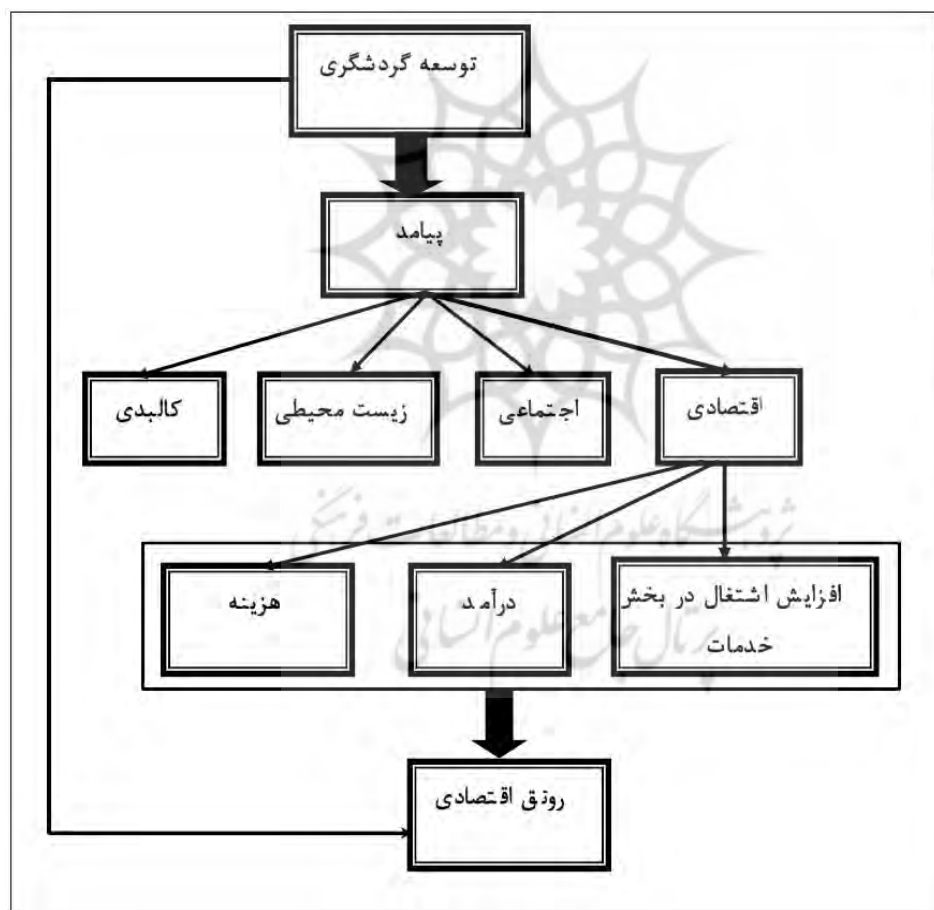
جدول شماره (۱): خلاصه ای از پژوهش‌های انجام شده در حوزه تحقیق

محققین	سال	خلاصه پژوهش
سید علی بدری، سید حسن مطیعی لنگرودی، محمد سلمانی، ناصر علیقلی زاده فیروزجایی	۱۳۸۸	در نواحی روستایی بخش مرکزی نوشهر با داشتن اثرات منفی از قبیل افزایش قیمت کالا و خدمات در فصل گردشگری بالا رفتن قیمت زمین و هزینه زندگی، دارای اثرات مثبت اشتغال زایی، درآمد و افزایش ضریب تکاثری بوده است.
محسن صیدالی، رضا سلیمانگلی، هادی قراگوزلو	۱۳۹۰	بررسی اثر گردشگری در نواحی روستایی دهستان چهل چای شهرستان مینو دشت، علی رغم ایجاد دگرگونی‌های اقتصادی در بخش‌های کشاورزی و دامداری، نوعی از تنوع شغلی را به در بخش خدمات ایجاد نموده است.
مطیعی لنگرودی، زهرا حیدری	۱۳۹۱	در نواحی روستایی شهرستان تنکابن، با ایجاد تأسیسات اقامتی و پذیرایی برای گردشگری صیادی در منطقه، مدت ماندگاری گردشگران در منطقه افزایش می‌یابد، و زمینه اشتغال و درآمد فراهم می‌شود.
بلیسل و هوی	۱۹۸۰	در نواحی بریتیش کلمبیا ساکنین علی رغم درک برخی اثرات منفی به طور کلی اثرات گردشگری را مثبت ارزیابی می‌کنند، بطوریکه بیش از ۸۴ درصد ساکنین گردشگری را عامل ایجاد اشتغال در ناحیه می‌دانستند.
کارولین آشلی	۲۰۰۰	اثرات گردشگری را بر روی معیشت روستاییان ساکن در قسمت‌های مختلف کشور نامیبیا بررسی کرده تا به دو هدف عمده دست یابد: نخست ارائه یک دورنمای سودمند از صنعت گردشگری جهت ارتقای منافع محلی با تمرکز بر روی معیشت. دوم، چگونگی افزایش اثرگذاری گردشگری بر معیشت روستاییان.
توسان	۲۰۰۲	در یورگاپ ترکیه، نادای فیجی، و فلوریدای مرکزی آمریکا، ایجاد فرصت‌های شغلی از طریق گردشگری به عنوان یکی از اثرات مثبت گردشگری ذکر شده است.
ایکاک	۲۰۰۵	در روستاهای کلرادو گردشگری منبع عمده‌ای در ایجاد فرصت‌های شغلی است، بطوریکه توانسته نیروی انسانی زیادی را از سراسر منطقه جلب کند، چرا که فعالیت در گردشگری در ارتباط با دیگر بخش‌های اقتصاد سنتی همچون کشاورزی توانسته است دستمزد بالاتری را برای افراد به وجود آورد.
بیدالپ	۲۰۱۵	با مطالعه در سه منطقه روستایی کامبوج دریافتند که در گذشته علت اصلی مهاجرت‌های روستاییان فقیر، کسب مهارت و اشتغال در مکانهای دیگر بوده است. در حال حاضر این خانواده‌های روستایی با توسعه گردشگری در این روستاها اشتغال در امر گردشگری امرار معاش می‌کنند.
گابریل	۲۰۱۵	در آلبا کانتی رومانی با بیان فرصت‌های بالقوه گردشگری روستاهای کوچک، گردشگری عاملی برای توسعه اقتصادی روستاها و جایگزینی برای وابستگی به کشاورزی در جامعه روستایی می‌داند. که فرصت‌های اشتغال را برای ساکنان فراهم آورده است و موجب جذابیت محیط روستا برای جوانان شده است.

بنا به نتایج مطالعات گذشته، گردشگری روستایی پیامدهای اقتصادی گوناگونی را در مقاصد گردشگری دارد. به طور کلی اثرات سازنده اقتصادی گردشگری روستایی را می‌توان در زمینه‌های زیر جستجو کرد:

- گردشگری روستایی زنجیره‌ای از فعالیت‌های اقتصادی را به وجود آورده و به عنوان اهرمی برای تعداد زیادی از فعالیت‌های اقتصادی عمل می‌کند.

- گردشگری در نواحی روستایی، پدیده‌های طبیعی را که دارای ارزش اقتصادی نیستند، مورد بهره‌برداری قرار می‌دهد.
- گردشگری روستایی تقاضا برای صنایع دستی، هنرهای سنتی و فعالیت‌هایی که نیاز به نیروی کار بیشتری دارند را ارتقاء می‌دهد (علیقلی‌زاده، ۱۳۸۶: ۳۳).
- متنوع‌سازی اقتصاد محلی به ویژه در مناطقی که با مشکل بیکاری و ناکافی بودن فرصت‌های شغلی مواجه هستند.
- تحریک اقتصاد روستایی به وسیله ایجاد تقاضا برای تولیدات کشاورزی و جذب سرمایه.
- بهبود فراساختارهای حمل و نقل و ارتباطات به نحوی که منافی را برای مردم محلی به همراه داشته باشد (شریف‌زاده و مرادنژاد، ۱۳۸۱: ۵۸).

شکل شماره (۲): مدل مفهومی پژوهش

۳) روش تحقیق

روش انجام این تحقیق توصیفی - تحلیلی با رویکرد مبتنی بر پرسشنامه است. اطلاعات مورد نیاز با توجه به ماهیت مطالعه حاضر به دو صورت کتابخانه ای (کتاب، پایان‌نامه، رساله، مقالات علمی و اسنادی

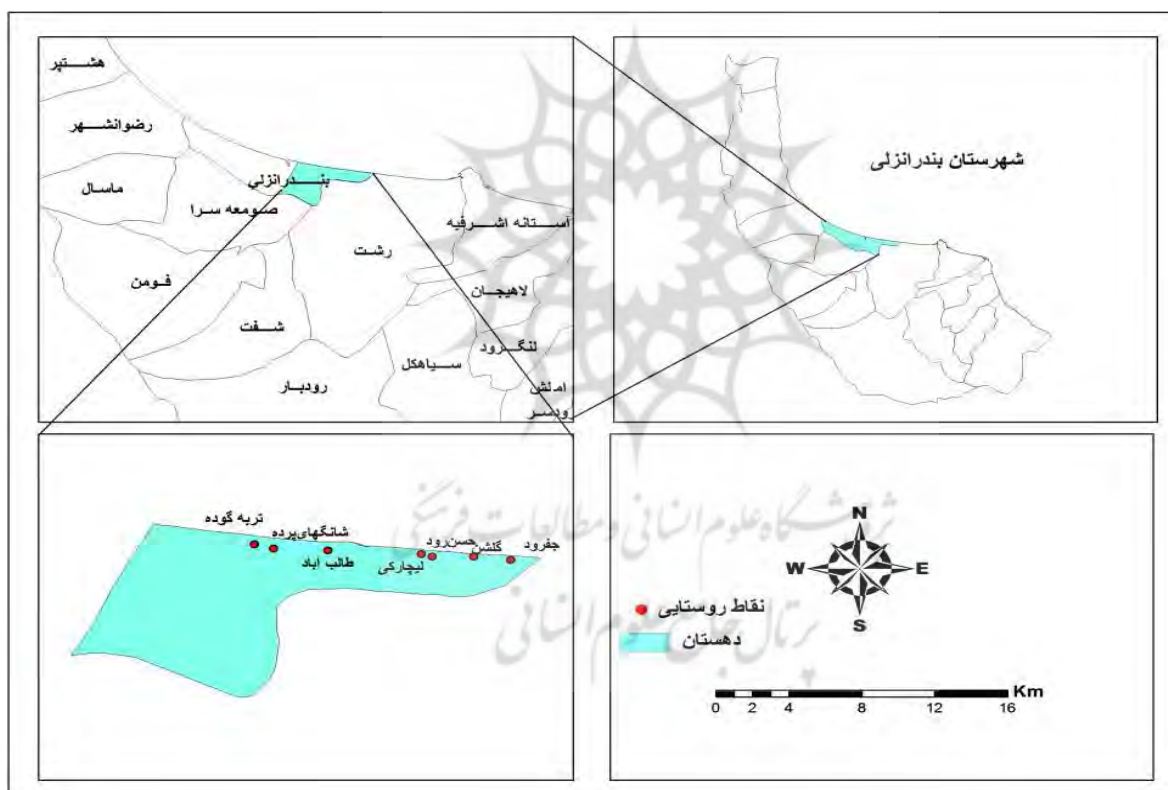
معتبر) و میدانی (تکمیل پرسشنامه توسط سرپرستان خانوار و مشاهدات) جمع‌آوری شده است. در بخش مطالعات کتابخانه‌ای، سوابق مطالعاتی موضوع بررسی شد و بر اساس این مبنا تعدادی از شاخص‌های مرتبط با اثرات اقتصادی انتخاب شده است. برای دستیابی به اهداف مورد نظر پژوهش از ۲۱۵۵ خانوار ساکن در دهستان لیچارکی حسن‌رود، با استفاده از فرمول کوکران از کل هفت روستای این دهستان تعداد ۳۲۸ نفر از سرپرستان خانوار انتخاب شد و به نسبت تعداد خانوار در هر روستا به عنوان نمونه مورد پرسشگری قرار گرفته است. برای انتخاب نسبت حجم نمونه در داخل هر یک از روستاها از روش نمونه‌گیری مطبق استفاده شده است؛ بدین معنی که هریک از روستاها بر اساس تعداد خانوارهای ساکن در یک طبقه قرار گرفته است و بدین ترتیب با استفاده از این روش، نسبت حجم نمونه در داخل هر یک از این طبقات (روستاها) انتخاب شده است. برای مشخص کردن سطح پایایی سوالات پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضریب آلفای برای هر یک از شاخص‌های اشتغال ۰/۸۸، درآمد ۰/۷۹ و هزینه ۰/۷۷ برآورد شده است. همچنین برای سطح روایی از نظر متخصصان و منابع مورد نظر استفاده شده است. داده‌های به دست آمده در این پژوهش به وسیله نرم افزار SPSS پردازش شده است. در مرحله اول برای طبقه بندی و سازماندهی داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی مانند میانگین، فراوانی و درصد و طیف پنج گزینه‌ای لیکرت استفاده شده است. در مرحله بعد جهت تحلیل داده‌ها و اهداف مورد نظر از روش‌های آماری پارامتری آزمون همبستگی پیرسون و آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است.

جدول شماره (۲): جامعه آماری و تعیین حجم نمونه خانوارهای روستایی دهستان لیچارکی حسن رود

روستا	تعداد خانوار	تعداد جمعیت	تعداد نونه
تربه گوده	۸۳	۲۹۹	۱۲
حسن‌رود	۴۰۵	۱۳۸۳	۶۱
جفرودپاین	۲۲۸	۷۶۰	۳۴
شانگ‌های پره	۷۱	۲۳۰	۱۰
طالب آباد	۵۷۵	۲۰۲۵	۸۷
گلشن	۲۴۸	۸۳۸	۳۷
لیچارکی	۵۷۶	۱۹۱۷	۸۷
جمع کل	۲۱۵۵	۸۶۲۸	۳۲۸

موقعیت طبیعی یک سکونتگاه با عوامل محیط طبیعی، همچون پستی و بلندی، آب و هوا، منابع آب، پوشش گیاهی، ارتباط مستقیم دارد. هر کدام از عوامل ذکر شده به نحوی در پیدایش، شکل‌گیری، وسعت، گسترش و تعیین نقش آبادی‌ها سهم بسزایی دارد. دهستان لیچارکی حسن‌رود در شهرستان بندر انزلی واقع در استان گیلان است. این دهستان در ۴۹ درجه و ۲۸ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۴۵

دقیقه تا ۳۷ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است و با ۹۹ کیلومترمربع مساحت از هفت روستا تشکیل شده است. این دهستان از طرف شمال به دریای خزر، از طرف جنوب به شهرستان صومعه سرا، از طرف شرق به شهرستان رشت و از طرف غرب به مرکز شهری بندرانزلی محدود شده است. سکونتگاه‌های روستایی آن در جلگه باریکی در امتداد خط ساحل به صورت خطی در فاصله کمی نسبت به هم قرار گرفته است که در مجموع ۲۱۵۵ خانوار و ۸۶۲۸ نفر جمعیت را در خود جای داده است. آب و هوای معتدل، سواحل و تالاب با چشم اندازهای زیبا و داشتن راه‌های ارتباطی مناسب موجب جذب گردشگران زیادی طی دهه‌های اخیر شده است؛ به طوری که بسیاری از گردشگران برای دسترسی به ساحل زیبا وارد این دهستان می‌شوند. گردشگری با تحت تأثیر قرار دادن فضای اقتصادی دهستان لیچارکی حسن‌رود موجب تغییراتی در نظام معیشتی و کارکرد سکونتگاه‌های روستایی شده است.

شکل شماره (۳): موقعیت جغرافیایی دهستان لیچارکی حسن رود

نتایج حاصل از آمار ارائه شده در جدول شماره (۳) حاکی از آن است که ۳۷۴۶ نفر در دهستان لیچارکی حسن رود در بخش خدمات مشغول به کار هستند که حدود ۶۳ درصد جمعیت شاغل را شامل می‌شود و در رتبه اول فعالیت‌ها قرار دارد. تعداد ۸۸۲ نفر در بخش کشاورزی و ۳۸۹ نفر در بخش صنعت، به ترتیب ۲۳/۵ و ۱۳/۰۵ درصد فعال بوده‌اند و در رتبه دوم و سوم قرار دارد. یکی از اثراتی که گردشگری برای منطقه ایجاد کرده، افزایش میزان فعالیت‌های خدماتی دهستان نسبت به کشاورزی است. با ورود

گردشگران، مردم منطقه نیز تمایل بیشتری برای ارائه فعالیت‌های خدماتی از خود نشان می‌دهند، این امر باعث پیشی گرفتن این بخش از فعالیت‌ها نسبت به کشاورزی شده است.

جدول شماره (۳): تعداد شاغلان در سه بخش عمده فعالیت در دهستان لیچارکی حسن رود

فعالیت اقتصادی	تعداد به نفر	درصد
کشاورزی	۸۸۲	۲۳/۵
خدمات	۲۳۷۵	۶۳/۴
صنعت	۴۸۹	۱۳/۰۵
جمع	۳۷۴۶	۱۰۰

منبع: مرکز آمار ایران ۱۳۹۰.

بیشترین فعالیت‌های اقتصادی منطقه، فعالیت خدماتی است. طبق آمار سال ۱۳۸۵، حدود ۳۱ نوع فعالیت به طور مستقیم و غیر مستقیم در ارتباط با گردشگری بوده است. این فعالیت‌ها در طی یک دوره پنج ساله به رشدی بیش از دو برار (۷۵ مورد) رسیده است که نشان دهنده افزایش ورود گردشگران به منطقه، افزایش ساخت‌وسازها و در نهایت افزایش تقاضا جهت دریافت خدمات از طرف گردشگران (روزانه و اقامتی) بوده است (جدول ۴).

جدول شماره (۴): فعالیت‌های اقتصادی بخش گردشگری در روستاهای دهستان حسن رود طی سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰

نوع فعالیت	تعداد در سال ۱۳۸۵	تعداد در سال ۱۳۹۰
فروشگاه مواد غذایی	۳	۷
رستوران	۲	۸
واحدهای پذیرایی دیگر	۱۳	۲۰
بنگاه‌های معاملات ملکی	۵	۲۵
کارگاه‌های مصالح ساختمانی	۲	۶
فروشگاه مصالح ساختمانی	۶	۹
جمع	۳۱	۷۵

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵ و اطلاعات مستخرج از پرسشنامه، ۱۳۹۰.

۴) یافته‌های تحقیق

از کل ۳۲۸ نفر پاسخگو ۹۰/۲ درصد را مردان و ۹/۸ درصد زنان تشکیل داده‌اند. به لحاظ شغلی ۳۱/۸ درصد پاسخگویان کشاورز، ۴/۵ درصد کارمند در بخش دولتی، ۱۱/۹ درصد کارگر و ۵۱/۸ درصد در بخش‌های غیردولتی و مشاغل آزاد هستند. از نظر سطح سواد، یافته‌ها نشانگر آن است که ۱۹/۱ درصد ابتدایی، ۳۵/۷ راهنمایی، ۳۷/۸ درصد دارای تحصیلات متوسطه، ۶/۴ فوق دیپلم، ۰/۹ لیسانس و بالاتر بوده‌اند. میانگین درآمد ماهانه پاسخگویان ۵۰۰ هزار تومان برآورد شده است (جدول ۵).

جدول شماره (۵): خصوصیات فردی پاسخگویان

مشخصات	مشخصات	درصد
جنس	زن	۹/۸
	مرد	۹۰/۲
شغل	کشاورز	۳۱/۸
	مشاغل دولتی	۴/۵
	کارگر	۱۱/۹
	مشاغل غیر دولتی و آزاد	۵۱/۸
تحصیلات	ابتدایی	۱۹/۱
	راهنمایی	۳۵/۷
	متوسطه	۳۷/۸
	فوق دیپلم	۶/۴
	لیسانس و بالاتر	۰/۹
میانگین درآمد ماهانه	۵۰۰ هزار تومان	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰.

مطالعه‌ی تأثیر گردشگری بر اشتغال در محدوده مورد مطالعه نشان داد (جدول ۶) میانگین محاسبه شده برای متنوع شدن اشتغال بر اثر توسعه گردشگری ۳، میانگین افزایش فعالیت‌های خدماتی نسبت به کشاورزی ۳/۴، میانگین ایجاد فرصت‌های شغلی برای جوانان ۳/۱، میانگین افزایش اشتغال در بخش حمل و نقل و ساختمان ۳/۱ و میانگین ایجاد شغل‌های پاره وقت و فصلی بر اثر توسعه گردشگری ۳ است. که حداکثر آن مربوط افزایش فعالیت‌های خدماتی نسبت به کشاورزی ($X=۳/۴$) و حداقل آن ایجاد فرصت‌های اشتغال برای زنان ($X=۲/۰۲$) است.

جدول شماره (۶): تأثیر گردشگری بر اشتغال منطقه از دیدگاه روستاییان در دهستان لیچارکی حسن رود.

نماگر	خیلی کم	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
متنوع شدن فرصت‌های شغلی	۵۷	۷۵	۸۲	۸۵	۲۹	۳	۱/۲۳
افزایش فعالیت‌های خدماتی نسبت به کشاورزی	۲۰	۴۲	۵۹	۱۸۷	۲۰	۳/۴	۰/۹۹
ایجاد فرصت‌های شغلی برای زنان	۳۰	۱۶۸	۷۳	۴۷	۱۰	۲/۰۲	۱/۲۸
ایجاد فرصت‌های شغلی برای جوانان	۲۲	۳۷	۱۶۹	۶۲	۳۸	۳/۱	۱/۱۲
افزایش اشتغال در بخش حمل و نقل و ساختمان	۳۲	۵۷	۹۲	۱۱۶	۳۱	۳/۱	۱/۱۹
ایجاد شغل‌های پاره وقت و فصلی	۴۳	۵۵	۱۲۳	۷۷	۳۰	۳	۱/۱۳

منبع یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰.

بر اساس ارزشیابی ساکنان نسبت به افزایش درآمد بر اثر توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه میانگین محاسبه شده برای اکثر گویه‌ها به جزء گویه باثبات تر بودن در آمد حاصل از فعالیت‌های مربوط به گردشگری نسبت به سایر فعالیت‌ها (با میانگین $X=۲/۸$)، بیشتر از مقدار متوسط آن بوده است که نشانگر رضایت پاسخگویان نسبت به شاخص مورد نظر است. میانگین افزایش درآمد ساکنین محلی ۳/۵،

میانگین ایجاد درآمد برای ساکنان محلی ۳/۲، میانگین افزایش درآمد عمومی محل نظیر دهیاری‌ها ۳، میانگین متنوع شدن منابع درآمد روستا با توسعه گردشگری است ۳/۲ و میانگین کاهش فقر در روستا ۳/۸ بوده که دارای بیشترین مقدار است و کمترین مربوط به باثبات‌تر بودن درآمد حاصل از فعالیت‌های مربوط به گردشگری نسبت به سایر فعالیت‌ها (با میانگین $X=۲/۸$) بوده است (جدول ۷).

جدول شماره (۷): تأثیر گردشگری بر درآمد از دیدگاه روستاییان در دهستان لیچارکی حسن رود.

نماگر	خیلی کم	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
افزایش درآمد ساکنین محلی	۳۱	۸۹	۱۱۷	۷۱	۱۹	۳/۵	۰/۹۹
ایجا درآمد برای ساکنان محلی	۳۸	۵۸	۱۳۳	۵۱	۴۸	۳	۱/۰۰
افزایش درآمد عمومی محل نظیر دهیاری‌ها	۳۳	۵۳	۷۶	۱۳۳	۳۳	۳/۲	۱/۱۴
با ثبات تر بودن در آمد حاصل از گردشگری نسبت سایر فعالیت‌ها	۴۷	۶۹	۱۱۷	۷۴	۲۱	۲/۸	۱/۱
متنوع شدن منابع درآمد روستا با توسعه گردشگری	۳۲	۶۷	۴۵	۱۳۵	۴۸	۳/۲	۱/۲
کاهش فقر در روستا	۲۲	۸۹	۱۱۴	۷۴	۲۹	۳/۸	۱/۲۹

منبع: یافته‌های تحقیق ۱۳۹۰.

به منظور بررسی آثار گردشگری بر این شاخص، پنج نماگر توان خانوار برای تأمین هزینه زندگی، افزایش هزینه کالا و خدمات، هزینه مسکن، افزایش قیمت زمین و کاهش قدرت خرید ساکنان محلی انتخاب شد؛ ارزیابی‌ها حاکی از آن است که توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه علی‌رغم داشتن اثرات مثبت دارای اثرات منفی نیز بوده است؛ به طوری که افزایش توان خانوار برای تأمین هزینه زندگی (میانگین ۳)، افزایش هزینه کالا و خدمات (میانگین ۲/۹)، هزینه مسکن (میانگین ۳)، افزایش قیمت زمین (میانگین ۳) و کاهش قدرت خرید ساکنان محلی (با میانگین ۲/۷) بوده است (جدول ۸).

جدول شماره (۸): تأثیر گردشگری بر هزینه زندگی از دیدگاه روستاییان در دهستان لیچارکی حسن رود

نماگر	خیلی کم	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
افزایش توان خانوار برای تأمین هزینه زندگی	۲۷	۸۱	۱۱۴	۷۴	۳۲	۳	۱/۰۸
افزایش هزینه کالا و خدمات	۵۰	۵۲	۱۲۹	۶۶	۳۱	۲/۹	۱/۱۶
هزینه مسکن	۳۴	۹۷	۶۲	۹۴	۴۱	۳	۱/۲۲
افزایش قیمت زمین	۲۷	۷۳	۱۳۰	۶۳	۳۵	۳/۱	۱/۰۸
کاهش قدرت خرید ساکنان محلی	۳۴	۷۴	۹۱	۹۰	۳۹	۲/۷	۱/۱

منبع: یافته‌های تحقیق ۱۳۹۰.

به منظور بررسی تأثیر توسعه گردشگری بر شاخص اشتغال تمامی نماگرهای مربوط به اشتغال با هم جمع و با آزمون T تک نمونه‌ای بررسی شده است؛ یافته‌ها در این زمینه بیانگر آن است که میانگین محاسبه شده برای نماگرهای مربوط به شاخص اشتغال (۲۱/۱۶)، در مقایسه با میانه پاسخ‌ها (۱۸) رقم بالاتری را نشان می‌دهد. همچنین سطح معنی‌داری به دست آمده برابر با ($\text{sig}=۰/۰۰$) بوده است و خطای محاسبه شده کمتر از $a=۰/۰۵$ است، بیانگر معنی‌دار بودن یافته‌ها و توافق معنی‌دار بین نظرات جامعه پاسخگو است. در مجموع نتیجه آزمون نشان می‌دهد که توسعه گردشگری با افزایش اشتغال در

منطقه رابطه مثبت دارد. در ارتباط با تعیین تأثیر توسعه گردشگری بر روی شاخص درآمد، تمامی نماگرهای مربوط به درآمد با هم جمع و با آزمون T تک نمونه‌ای بررسی شده است، یافته‌ها در این زمینه بیانگر آن است که میانگین محاسبه شده برای نماگرهای مربوط به شاخص درآمد (۲۳/۸۴)، در مقایسه با میانه پاسخ‌ها (۱۵) رقم بالاتری داشته است. همچنین سطح معنی‌داری به دست آمده برابر با ($\text{sig}=0/00$) بوده و خطای محاسبه شده کمتر از $a=0/05$ است که نشانگر تأثیر مثبت توسعه گردشگری بر درآمد ساکنان منطقه است. در ارتباط با تعیین اثرات توسعه گردشگری در میزان افزایش هزینه زندگی ساکنان دهستان لیچارکی حسن رود، نماگرهای مربوط به شاخص هزینه با هم جمع و نتایج حاصل از آزمون T تک نمونه‌ای که میانگین محاسبه شده برای نماگرهای شاخص هزینه (۱۷/۹۲) است که در مقایسه با میانه پاسخ‌ها (۱۵) رقم بالاتری را نشان می‌دهد و سطح معنی‌داری به دست آمده برابر با ($\text{sig}=0/00$) بوده و خطای محاسبه شده کمتر از $a=0/05$ است، که نشانگر رابطه معنی‌دار توسعه گردشگری با هزینه زندگی در دهستان لیچارکی است. علی‌رغم افزایش اشتغال و درآمد بر اثر توسعه گردشگری در منطقه با هزینه‌هایی همراه بوده است (جدول ۹).

جدول شماره (۹): نتایج آزمون T بر روی ابعاد شاخص اقتصادی توسعه گردشگری

شاخص	t	ارزش t	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین	سطح معنی‌داری
اشتغال	۱۲/۲	۱۸	۲۱/۱۶	۴/۶۶۴۳	۰/۲۵۷	۰/۰۰
درآمد	۲۸/۵۷	۱۵	۲۳/۸۴	۵/۵۸۵۶	۰/۳۰۹	۰/۰۰
هزینه	۱۳/۰۷	۱۵	۱۷/۹۲	۴/۰۴۳۱	۰/۲۲۳	۰/۰۰

منبع: یافته‌های میدانی ۱۳۹۰.

به منظور ارزیابی رونق اقتصادی در منطقه مورد مطالعه بر اثر توسعه گردشگری (شاخص اقتصادی اشتغال، درآمد و هزینه) از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است که نشان دهنده رابطه معنی‌دار بین توسعه گردشگری و رونق اقتصادی منطقه است؛ ضریب همبستگی این دو متغیر $0/503$ بوده که با درجه معناداری $\text{sig}=0/000$ نشان می‌دهد رابطه بین دو متغیر مستقیم و معنی‌دار در سطح 99% بوده و اگر چه توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه در برگیرنده هزینه‌هایی بوده است، اما به طور کلی گردشگری موجب رونق اقتصادی در سطح دهستان لیچارکی حسن رود شده است (جدول ۱۰).

جدول شماره (۱۰): همبستگی بین توسعه گردشگری و رونق اقتصادی

۰/503	Pearson Correlation
۰/000**	Sig. (2-tailed)
۳۲۸	N

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۰.

تحلیل‌های انجام گرفته از یافته‌های پژوهش، آمارهای ارائه شده و نیز مشاهدات میدانی نشان دهنده هماهنگی بین پیامد توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه با مدل استیون دلر^۱ بوده است که با ورود گردشگر در ناحیه مورد مطالعه با افزایش تقاضای شغلی (بخش خدمات و بخش‌های مرتبط) همراه بوده است. افزایش فرصت‌های شغلی نیز در ازدیاد درآمد ساکنان محلی تأثیر مثبت داشته است و در نهایت موجب رونق اقتصادی منطقه شده است (افزایش ساخت و ساز، افزایش قیمت زمین و متنوع شدن شغل‌های خدماتی). در نهایت اینکه توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه علی‌رغم داشتن تبعات منفی (افزایش قیمت زمین، مسکن و کالا و خدمات) موجب ایجاد فرصت در جهت تنوع بخشیدن به اقتصاد محلی و نیز تغییر ساختار شغلی در منطقه مورد مطالعه شده است به طوری که فعالیت اقتصادی منطقه در بخش خدمات نسبت به بخش تولیدی (کشاورزی) در رتبه اول قرار دارد.

۵) نتیجه‌گیری

توسعه گردشگری در مناطق روستایی می‌تواند با ایجاد اشتغال سبب کاهش فقر روستایی، مهاجرت-های روستا - شهری و همچنین بسیاری از مشکلات اجتماعی و اقتصادی و در نهایت رونق بخشیدن به اقتصاد منطقه کمک کند. در این بین موقعیت جغرافیایی بعضی از روستاها، این امکان را فراهم کرده است تا در کنار کارکردهای اصلی، فعالیت‌های دیگری را هم تجربه نمایند تا از این رهیافت بتوانند موجب بهبود وضعیت اقتصادی و رفاهی جمعیت شاغل در منطقه شوند. دهستان لیچارکی حسن‌رود با قرارگیری در امتداد خط ساحل به عنوان بزرگترین جاذبه طبیعی منطقه، از جاذبه‌های متعدد گردشگری نظیر سواحل ماسه‌ای برای شنا و قایق‌رانی، مجتمع‌های تجاری و نمایشگاهی و مجموعه ساحلی و هتل برخوردار است. پتانسیل بالای این ناحیه موجب شده که سالانه پذیرای تعداد زیادی از گردشگران داخل استانی و غیر استانی باشد و مزایای زیادی را برای مردم منطقه به همراه داشته باشد. یافته‌ها نشان داد توسعه گردشگری دارای اثرات اقتصادی مثبت (افزایش اشتغال و درآمد، کاهش فقر) و منفی (افزایش قیمت زمین، مسکن و کالا و خدمات) در ناحیه مورد مطالعه بوده است.

توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه موجب تغییر ساختار شغلی منطقه از بخش کشاورزی (۲۳/۵ درصد) به بخش خدمات و گردشگری (۶۳/۴ درصد) شده است. شرایط رونق و شکوفایی اقتصادی ناحیه را فراهم کرده است و با اینکه افزایش هزینه کالا و خدمات و کاهش قدرت خرید مردم در ناحیه مورد مطالعه تماماً بر اثر توسعه گردشگری در ناحیه مورد مطالعه نبوده است، اما همچنان دارای بعضی از تبعات منفی مانند موفق نبودن در امر اشتغال زنان در این بخش بوده است. قابل ذکر است که نتایج به دست آمده از بررسی تأثیرات اقتصادی در ناحیه مورد مطالعه، با نتایج کار دیگران اعم از داخلی (بدری،

¹ Deller (2003)

۱۳۸۸؛ صیدالی، ۱۳۹۰؛ مطیعی، (۱۳۹۱) و مطالعات خارجی (Ashley, 2000, Belsle and Hoy, 1980); آنچه که می‌بایست برای تقویت اثرات مثبت و کاهش تبعات منفی گردشگری، جهت ازدیاد منافع حاصل از گردشگری برای ساکنان محلی مورد توجه قرار گیرد عبارتند از:

- فراهم کردن شرایط لازم سرمایه‌گذاری برای جامعه محلی با اعطای تسهیلات بلند مدت و نرخ بهره پایین.
- برقراری نمایشگاه‌های فصلی محصولات کشاورزی و صنایع دستی در منطقه.
- کمک به برقراری نمایشگاه‌های غذاهای محلی توسط روستاییان از طریق سازمان‌های محلی.
- ترغیب و تشویق زنان روستایی برای اشتغال در صنایع دستی از طرف مسئولین استانی.

۶ منابع

- بدری، سید علی، سید حسن مطیعی لنگرودی، محمد سلمانی و ناصر علیقلی زاده فیروزجایی، (۱۳۸۸)، اثرات اقتصادی گردشگری بر نواحی مقصد، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره دوازدهم، صفحات ۱۳-۳۵.
- تقی زاده انصاری، حسن، (۱۳۸۳)، جهانگردی در ایران، اندیشه پویا، چاپ اول.
- رضوانی، محمد رضا، (۱۳۸۷)، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران چاپ، اول.
- شریف زاده، ابوالقاسم و همایون مراد نژاد، (۱۳۸۱)، توسعه پایدار و گردشگری روستایی، ماهنامه اقتصادی جهاد، شماره ۲۵۰، صص ۶۳-۵۲.
- صیدالی، محسن، رضا سلیمانگلی و هادی قره‌گوزلو، (۱۳۹۰)، اثرات گردشگری در توسعه روستایی، مطالعه موردی، روستاهای دهستان چهل‌چای مینو دشت، فصلنامه فضای گردشگری سال اول، ش ۳، صص ۸۸-۶۹.
- علیقلی زاده فیروزجایی، ناصر، (۱۳۸۶)، اثرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی نواحی روستایی مطالعه موردی: نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان نوشهر، رساله دکتری دانشگاه تهران.
- فرجی سبکبار، حسنعلی، سید حسن مطیعی لنگرودی، جهانگیر یدالهی و حسین کریم زاده، (۱۳۹۱)، رتبه بندی زمینه‌های توسعه گردشگری روستایی با استفاده از تاپسیس خاکستری مطالعه موردی: نواحی روستایی شهرستان ورزقان، پژوهش‌های روستایی سال سوم، شماره یکم، بهار ۱۳۹۱، صص ۲۶-۱.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۰) سزشماری عمومی نفوس و مسکن.
- مطیعی لنگرودی، سیدحسن، (۱۳۹۰)، جغرافیای اقتصادی ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، مشهد.
- مطیعی لنگرودی، سیدحسن و زهرا حیدری، (۱۳۹۱)، متنوع سازی اقتصاد روستاهای ساحلی با تأکید بر دگردشگری صیادی (مورد مطالعه: روستاهای ساحلی شهرستان تنکابن)، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال یکم، پیاپی ۱، صص ۳۷-۱۹.

- مهدوی، مسعود، مجتبی قذیری معصوم و نسرین قهرمانی، (۱۳۸۷)، اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظرسنجی از روستاییان دره کن و سولقان، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۲، صص ۳۹-۶۰.
- Ashley, C;Roe,D. & Goodwin, H., (2001), “**pro-poor tourism strategies:Making tourism work for the poor-A Reviw of Experience**” Nottingham: The Russell Press.
- Ayka.C. (2005), **rural resident perceptions and attitudes**, Journal of Tourism Management, PP. 1-15.
- Belisle, Francois, J., Hoy, Don, R.,(1980), **The perceived impact of tourism by residents, case study in Santa Marta**; Annals of tourism research; Vol 7, (1).
- Biddulph,R,(2015), **Limits to mass tourism’s effects in rural peripheries**, Annals of Tourism Research 50 98–112.
- Butler, R., Hall, C. M., Jenkins J., (1998), **Tourism and recreation in rural areas**; John Wiley and Sons Ltd.
- Byrd, E., Bosley, H., Dronberger, M.,(2009), **Comparisons of Stakeholder Perceptions of Tourism Impacts in Rural Eastern North Carolina**, Tourism Management, Vol. 30, PP. 693-703.
- Deller, s., (2003), **The Impact of Alternative Economic Development and Land Use Option**, university of Wisconsin-Madison/Extension.
- Deller, s., (2003), **The Impact of Alternative Economic Development and Land Use Option**, university of Wisconsin-Madison/Extension.
- Fletcher, E., (2003), **Tourism and the Land, Rural Management Committee Meeting, Minutes, N.R Development of career sciences, Rural Tourism the Impact on Rural Communities** , Kasetsart university.
- Gavril-Pavena, (2015) **Tourism opportunities for valorising the authentic traditional rural**, Procedia - Social and Behavioral Sciences 188, pp. 111 – 115.
- Hall. C, M., Page, J, S., (2002), **the geography of tourism and recreation, Routledge. Tourism Perceptions and Attitudes By community - Level of Tourism**, Journal of travel research, 31(4).
- Narasaiah, M. L., (2007), **Tourism and development, Darya Ganj**, New Delhi.
- Park, M., (2009), **Social Disruption Theory and Crime in Rural Communities: Comparisons across Three Levels of Tourism Growth**, Tourism Management, Vol 30, and PP. 905–915.
- Roe, D., Ashley,C., Pag,SH., Meyer,D., (2004), **Tourism and the poor analyzing and interpreting tourism ststistics foram a poverty perspective**. ppt partnership London. pp: 1-29.
- Sharpley, R.,(2002), **Rural Tourism and the challenge of Tourism diversification**, Tourism Management, VoL, 23.PP233-344.
- Start, D., (2010), **Livelihood Insecurity and Social Protection: A Reemerging Issue in Rural Development**, Development policy Review, London: Blackwell publishing.
- Tosun, C., (2002), **Host perceptions of impacts: A comparative tourism study**. Annalys of tourism research. 29 (1), 2002.